

Modernisme  
på tværs



# Modernisme på tværs

Redigeret af Maria og Mogens Davidsen

Syddansk Universitetsforlag 2018

*University of Southern Denmark Studies in Literature, vol. 67*

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2018  
Sats og omslag: Donald Jensen, Unisats ApS  
Tryk: Specialtrykkeriet Arco  
ISBN: 978-87-7674-948-4

Bogen er udgivet med støtte fra:  
Statens Kunstfond  
Forskningsprogrammet Ny materialitet, SDU  
Humanioras Publikationsudvalg, SDU  
Institut for Kulturvidenskaber, SDU

Det har i enkelte tilfælde ikke været muligt at identificere rettighedshavere til bogens illustrationer. Skulle nogen ønske at påberåbe sig disse rettigheder, kan forlaget kontaktes.

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst med Copydan.

Syddansk Universitetsforlag  
Campusvej 55  
DK-5230 Odense M  
[www.universitypress.dk](http://www.universitypress.dk)

# Indhold

Forord	7
<i>Mogens Davidsen: Når børn beder om brød: Giv dem sten!</i> H.C. Andersen og Karen Blixen som æstetisk-musikalske modbilleder til den litterære bevidsthed	11
VERDEN I BRUD OG STYKKER	
<i>Rosanna Nordahl Hallgreen: Litteraturens handicap</i> James Joyces <i>Ulysses</i> (1922) og Caspar Erics <i>Nike</i> (2015)	31
<i>Christina Kæmpe Hartvig: Virkelig virkelighed</i> Bjørn Rasmussens <i>Huden er det elastiske hylster</i> <i>der omgiver hele legemet</i> (2011)	47
<i>Sonja Mortensen: Komposition af ord, stemmer og billedelementer</i> Ursula Andkjær Olsens <i>Havet er en scene</i> (2008)	63
<i>Mikkel Boris: Opiummets epistemologi</i> Sadeq Hedayats <i>Den blinde ugle</i> (1936)	79
TEKSTENS STRUKTUR OG VIRKELIGHEDENS SYNTAKS	
<i>Jesper Skytte Sodemann: Æstetiske flugtforsøg</i> Tom Stoppards <i>Rosencrantz and Guildenstern are Dead</i> (1967), Joris-Karl Huysmans' <i>À rebours</i> (1884) og Tools <i>Lateralus</i> (2001)	95
<i>Christian Alenkjær Frandsen: At skrive en følelse</i> Herman Bangs <i>Stuk</i> (1887)	115
<i>Lone Boldt Madsen: Skønhedens rytme</i> James Joyces <i>Portræt af kunstneren som ung mand</i> (1916)	133
<i>Albert Byberg Madsen: Kontradiktoriske tolkninger</i> Kurt Vonneguts <i>Slagtehal fem – eller Børnekorstoget</i> (1969)	153

<i>Kevin Knudsen: Metafiktion</i>	
Laurence Sternes <i>Tristram Shandy</i> (1759-67)	165

## MODERNE MYTE OG GENFREMSTILLING

<i>Sara Blæsbjerg Lind: Konkave himmelhvælvinger</i>	
Bruno Schulz' <i>Kometen</i> (1938) og	
Lars von Triers <i>Melancholia</i> (2011)	185

<i>Tea Stræde Spile: Alt det, som ingen ser</i>	
Det sataniskes rolle i Mikhail Bulgakovs <i>Mesteren</i>	
og <i>Margarita</i> (1966)	197

<i>Signe Klarasdatter: Ubestemthed og allegori som</i>	
modernistisk strategi og udtryk	
Villy Sørensens "Det ukendte træ" (1953)	209

## APPELLER PÅ TVÆRS

<i>Nadia Riis Kjærgaard: Touch of Life</i>	
Den sanselige appel i metalmusik	227

<i>Christina Enig: Det uudslukkelige – musikalsk og litterær appel</i>	
Carl Niensens <i>Det Uudslukkelige</i> (1916) og T.S. Eliots	
<i>Det Golde Land</i> (1922)	243

<i>Ditte Hede Haugstrup: Tid og form i drømmeland</i>	
August Strindbergs <i>Ett drömspel</i> (1901) og Vasilij	
Kandinskijs <i>Gelb-Rot-Blau</i> (1925)	263

<i>Jonas M. Hoeck: Energiudladning i en tværæstetisk modus</i>	
Mews <i>No More Stories ...</i> (2009)	277

<i>Fleur Ellen-Marie Courdt Bernburg: Den litterære traditions</i>	
intuitive ubehag. Modernistisk kunst og bestsellerlitteratur:	
Stephenie Meyers <i>Twilight</i> -sagaen (2005-08)	295

## EFTERSKRIFT

<i>Mogens Davidsen: Kunst og bevidsthed</i>	315
---	-----

Referencer	345
------------	-----

# Forord

Antologien *Modernisme på tværs* har sit udspring i et kandidatkursus med samme titel, som Mogens varetog i efteråret 2015. Det var i udgangspunktet et litterært kursus for studerende ved Litteraturvidenskab og Dansk på Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet, som havde det klare sigte, at det skulle inddrage andre kunstneriske udtryksformer end den litterære og endvidere rumme en teoretisk refleksion over, om – og i givet fald hvordan – en sådan tværæstetisk praksis overhovedet er mulig.

Titlen kan også angive en anden ambition for kurset end den tværæstetiske. Det syntes nemlig naturligt at benytte det teoretiske grundlag for læsning af et modernistisk udtryk, Mogens har udviklet og publiceret over en ca. 15-årig periode, og som han redegør nærmere for i antologiens efterskrift. Efterskriftet bygger i alt væsentligt på hans ph.d.-afhandling *Ubestemthedens akkorder. Tværæstetiske sonderinger i moderniteten* (2007/2014), og det kan med fordel konsulteres undervejs i læsningen. Der er tale om en læsepraksis, der er væsensforskellig fra den måde, hvorpå litterære tekster almindeligvis forvaltes i uddannelsessystemet. Derfor skal efterskriftet ikke bare forstås som et appendiks, men som en indføring i den virkeligheds- og kunstopfattelse, der ligger til grund for antologiens særlige vitalistiske optik.

Den alternative forståelse af det modernistiske (kunst)værk kan også siges at være på tværs, idet den formulerer sig op imod en gængs, ideologikritisk og kulturkritisk forståelse af det modernistiske værk som en afmægtig kunstnerisk reaktion på en moderne verdens karakter af brud, splittelse og paradoks. Den alternative forståelse fokuserer derimod på udtrykkets karakter af potentiale, uforløsthed og liv, og den udgør således en anden fortælling om det moderne og den kunstneriske artikulation af det end den kulturpessimistiske. Det skal dog understreges, at også den alternative forståelse netop er en fortælling, og de to komplementære fortællinger om modernismen er derfor i princippet lige forkerte i forhold til virkeligheden som sådan. Hvilken fortælling, man i sidste ende abonnerer på, har ikke noget med kunst at gøre; det bestemmes af den politiske eller alment kulturelle selvforståelse, og det er en anden historie – eller fortælling, om man vil.

Det er velgørende for humanioras udvikling, at der i de senere år har vist sig en stigende interesse for nymaterialismen, der bl.a. har som mål at forstå sit genstandsfelt (herunder litteratur og kunst) ud fra ikkeantropocentriske eller postantropocentriske præmisser. Hermed kan man blotlægge egenskaber ved et værk, som en hidtidig "litterær" og antropocentrisk opmærksomhed overser. Nymaterialismen viser sig at have meget tilfælles med den optik, antologien agiterer for.

*Modernisme på tværs* består af omarbejdede eksamensopgaver fra kandidatkurset og er udtryk for, at universitetet ikke bare kan levere forskningsbaseret undervisning, som det er forpligtet til, det kan også levere undervisningsbaseret forskning, hvor nye tilgange til genstandsfeltet resulterer i genuin forskning fra de studerendes side.

Antologiens artikler er inddelt i fire grupper, der udtrykker klassisk modernistisk tematik. De indrammes af artiklen "Når børn beder om brød ..." og det teoretiske efterskrift. Artiklen sammenfatter de væsentligste forholdsmåder, som antologien lægger op til, herunder en ligestilling af begrebet fortælling med tonal harmonik, som vi finder det i musikken. Endvidere fremlæses en materialitetsbevidsthed, der alluderer til begreber som fortæthed, uigennemtrængelighed og mystik. De nævnte forholdsmåder er på forskellig vis udfoldet i de fire temagrupper. Inddelingen giver overblik og demonstrerer rækkevidden og nyorienteringen af den anvendte læsemåde i forhold til en traditionel modernistisk læsepraksis.

VERDEN I BRUD OG STYKKER rummer læsninger, der overordnet opfatter værkernes ombrudte karakter som udtryk for potentiale og for virkelighedens karakter af liv. De behandlede værker er meget forskellige – fra James Joyces *Ulysses* og Sadeq Hedayats fængslende *Den blinde ugle* til nye danske værker af Caspar Eric, Bjørn Rasmussen og Ursula Andkjær Olsen. Slægtskabet på tværs af kronologi og kultur perspektiveres af den første artikels udfoldelse af et forsvar for humanioras og litteraturstudiets relevans i åndsvidenskabernes aktuelle situation.

Læsningerne i TEKSTENS STRUKTUR OG VIRKELIGHEDENS SYNTAKS tager livtag med et centralt aspekt ved modernistisk kunsts beskaffenhed: den omstændighed, at værkerne ikke ligner virkeligheden i mimetisk forstand, og at det er en betydningsmæssig fattig løsning så at se værkerne som udtryk for en kollapsede virkelighed. Ved at erstatte en fordring om lighed med et begreb om korrelativitet og en interesse for filosofiske overvejelser om virkelighedens egentlige karakter, især som



de kommer til udtryk hos Henri Bergson, læses værker af Tom Stoppard, Joris-Karl Huysmans og det amerikanske rockband Tool, Herman Bang, James Joyce, Kurt Vonnegut og Laurence Sterne.

MODERNE MYTE OG GENFREMSTILLING, som i en traditionel modernismeoptik især har været set som udtryk for præ-, høj- og senmoderne sekularisering og udsagn om Guds død, bliver i denne antologis læsninger udfoldet i forhold til en mere kompleks og formel iværksættelse. Traditionelle lukkede allegorier, som i åben og uindfriet form i modernismen ofte er blevet opfattet som udtryk for en ustabil moderne virkelighed, bliver her indsat i den overordnede optik med blik for potentiale. Værkernes modaliteter – ikke mindst i Lars von Triers *Melancholia* – søges indkredset i forhold til eksistentielle udsagn om liv og død, tilblivelse og udslettelse i forhold til kunstens materielle forudsætninger. Ud over von Trier, der læses i en sammenligning med Bruno Schulz' *Kometen*, læses Mikhail Bulgakovs *Mesteren og Margarita* og Villy Sørensens ”Det ukendte træ”.

APPELLER PÅ TVÆRS har fokus på transæstetiske læsninger, hvor den formelle karakter af det litterære udtryk finder sin parallel i det musikalske eller det billedkunstneriske – eller begge dele. Behandlingerne spænder fra en avanceret og fagspecifik musikalsk redegørelse for Carl Niensens *Det Uudslukkelige* i sammenligning med T.S. Eliots *The Waste Land* til en problematisering af en elitær forvaltning af bestsellerlitteratur med en redegørelse for Stephenie Meyers brug af en særlig appel i *Twilight*-sagaen. Endvidere behandles musikalske værker af Mew og fra metalgenren, mens August Strindbergs *Ett drömspel* og Kandinskis maleri *Gelb-Rot-Blau* læses som beslægtede udtryk for manifestation af ånd.

Vi har valgt at benytte danske tekster, hvor de foreligger, mens citater på ikkenordiske sprog er oversat til dansk af skribenterne. Det anføres ikke, når det er egne oversættelser, men fremgår ved, at forlægget gengives i en tilhørende note. I enkelte tilfælde har vi valgt at lade engelsksprogede citater stå på engelsk. Enkelte indlysende fejl i citater er stiltiende rettet.

For støtte til arbejdet med antologien og publiceringen af den takkes Statens Kunstfond samt Forskningsprogrammet Ny materialitet, Humanioras Publikationsudvalg og Institut for Kulturvidenskaber, alle Syddansk Universitet.

Guderne forbyde, at *Modernisme på tværs* skulle give anledning til rutinemæssig og skematisk bearbejdning af kunst og litteratur bare med en ny facitliste. Der gives ingen facitliste til disse registre, og læsningerne, som er et resultat af noget så uakademisk som *at mærke efter* i forhold til kunstnerisk appel, er en opfordring til en lignende opmærksomhed hos læserne.

Tilbage er kun at ønske god fornøjelse med artiklerne.

*Maria og Mogens Davidsen*